

 kultur för seniorer

"Kraftsamlare", Konstnär Ingemar Lolo Andersson

Modell för kultur, som komplement till traditionellt vårdarbete

Mars 2009
Anette von Haugwitz
Anne-Lotte Bergenland Olsson
Madelaine Larsson
Carin Rubenson
Kerstin Lorentz
Vanja Bring

INNEHÅLL	Sid
Uppdrag.....	3
Skapa team.....	3
Spetskompetens.....	4
Stöd.....	5
Information/Kommunikation.....	5
Inventera.....	5
Genomföra.....	6
Uppföljning och utvärdering	8
Framtid.. ..	9
Modell för kultur.....	9
Bra länkar.....	11

UPPDRAG

Våren 2007 formades en kompetensgrupp kallad "Kultur i vården" inom socialtjänsten. Målet var att bygga upp en vardagsnära, långsiktig kompetensutveckling kopplad till ett större eget ansvar för personalen med syfte att få en långsiktig och integrerad kompetensutveckling som möter verksamhetens behov. Kompetensgruppen "Kultur i vården" har utvecklats i samarbete med kommunens kultur & biblioteksenhet och riktas mot boende i såväl särskilda boenden som i hemmet. I en förlängning riktas arbetet även mot personal och brukare inom IFO/LSS-verksamheten. Avsikten var även att utveckla en lärande miljö/bibliotek vid äldreboendet Haganäset för personal, brukare och medborgare.

"Äldre skall ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra"
(Socialtjänstlagen).

Nationalencyklopedin beskriver ordet kultur som "sammanfattning av allt som skapas av människor för att ge (högre) andliga upplevelser". Vi kan vända och vrida på begreppet kultur. Antingen kan vi föredra en estetisk inriktning där vi menar konst av olika slag (måleri, musik, teater, film, litteratur) eller välja en väg där vi menar att kultur står för i princip allt som människor gör tillsammans, ett etnologiskt-antropologiskt sätt att se på kultur. Väljer vi den senare blir kultur i äldreomsorgen närmast en fråga om aktivering. Att komma överens om en gemensam tolkning av ordet kultur låter sig inte göras. Vad som är "rätt" eller "fel" kultur är inte det viktiga. Huvudsaken är mångfalden, att var och en får sina specifika kulturella behov tillfredsställda. Ett samhällsekonomiskt värde av att ge möjlighet till kulturella upplevelser är svårt att uppskatta men att få ta del av kultur har en stor betydelse för vår egen uppfattning av livskvalitet och hälsa. (Källa: Skriften Kultur i äldreomsorgen, Region Halland, FoU, 2006).

Genom socialstyrelsens stimulansmedel för insatser inom vård och omsorg om äldre för år 2007 och år 2008 erhöll socialtjänsten stöd med målsättning att sätta fokus på betydelsen av kultur i vårdarbetet samt att en ökad medvetenhet om och förståelse för livskvalitet och livsfrågor skall bidra till en ökad professionalitet hos personalen och en mer meningsfull vardag för den enskilde. Målsättningen var även att genom ett fungerande samarbete med kultur & biblioteksenheten skapa en modell för hur kultur kan komplettera det traditionella vårdarbetet och hur livskvalitet, hälso- och livsfrågor blir ett levande inslag i vårdarbetet. Den modell som här föreslås bygger på bred målgrupp, tillgänglighet och samverkan med föreningar och studieförbund.

SKAPA TEAM

Kompetensgruppen Kultur i vården formades våren 2007 genom intresseanmälan. Gruppen består av fyra deltagare, tre från socialtjänsten och en från kultur- & biblioteksenheten. En i gruppen har ett särskilt uppdrag som samordnare. Som kontaktperson i utvecklingsarbetet har kommunens kultur- och bibliotekschef fungerat. Senare kopplades även en coach, en av socialtjänstens enhetschefer, till gruppen.

Ett "kontrakt" som beskriver uppgifter och kriterier för deltagare i kompetensgruppen har tagits fram och undertecknats av var och en i gruppen samt socialchefen.

Det politiska uppdraget har bl a synliggjorts genom socialtjänstens budget- och verksamhetsplan samt genom att en mindre summa har anslagits i socialnämndens budget.

I augusti 2007 tog gruppen fram en handlingsplan som legat till grund för det fortsatta arbetet. Genom en brainstorming togs följande vision fram utifrån frågeställningen "vad är Kultur i vården?".

- Ett inbjudande Haganäset
- Atmosfären
- Konst
- Sinnesintryck
- Sång och musik
- SPA
- Levnadshistoria
- Teater
- Högläsning
- Kommunikation och samspel i vårdkedjan
- Dans
- Öppna gränser
- Vardagskultur
- Sinnenas trädgård
- Ljud och ljus
- Cirklar, studiebesök
- Kunskap hos personal
- Kunskap hos brukaren
- Film
- Inga åldersgränser
- Mångfald
- Rörelse

SPETSKOMPETENS

Gruppens deltagare har erhållit spetskompetens i form av utbildning till studiecirkelledare genom Vårdalinstitutet (två personer), kurs i specialpedagogik (en person), rörelseglädje för seniorer (en person) samt utbildning i att leda workshops (två personer). En workshop är ett möte eller cirkel som har inslag av kreativitet och skapande. Utbildningens mål: Att ge konkreta kunskaper och praktisk verktygslåda för att leda kreativa processer och möten.

Två personer har deltagit i föreläsning om äldreboendet Lotte i Köpenhamn.

Dessutom har studiebesök gjorts på Kulturhuset i Ytterjärna (antroposofisk verksamhet) samt vid Lustgården (sinnesträdgård på dagcenter Freja) i Falköping och Malmgården (demensboende i hemmiljö) i Skara. Gruppen har även deltagit i utvecklingsdagar i Lund i april 2008 anordnade av Kommunförbundet i Skåne i samarbete med Vårdalinstitutet samt deltagit i seminariet "Mormor sjunger" i Växjö i oktober 2008, anordnat av Regionförbundet Södra Småland, som handlade om Skånes satsning på kultur i vården samt erfarenheter från Alvesta om arbete med kultur i vården.

Gruppen har deltagit i en idébyttardag i Mariestad i mars 2008, arrangerad av Skaraborgs kommunalförbund i samarbete med Mariestads kommun.

Gruppen tog dessutom ett särskilt ansvar för arrangerande av "Mötesplats Haganäset" i Karlsborg den 20 november 2008, då bl a socialtjänstens kompetensgrupper visade sina verksamheter för personal och medborgare. Under denna dag räknades ca 500 besökare in.

STÖD

Att ha ledningens stöd i ett utvecklingsarbete som är kopplat till ett större eget ansvar för personalen är en förutsättning som inte nog kan betonas. En acceptans och förståelse måste finnas hos såväl politisk som arbetsmässig ledning. För att ytterligare förstärka stödet har en av socialtjänstens enhetschefer utsetts som coach till arbetsgruppen. Stöd behövs både moraliskt och konkret. Coachen bjuds in till arbetsträffar och deltar ibland i studieresor och utbildningar.

INFORMATION/KOMMUNIKATION

I vårt arbete med att utveckla en modell för kultur har vi inte haft någon utarbetad strategi för information, vilket har upplevts negativt. Vi har tagit fram följande informationsstrategi för det fortsatta projektarbetet.

Information och kommunikation är strategiska instrument i arbetet med att utveckla givna uppdrag. Det är också en förutsättning för att fattade beslut skall kunna genomföras med delaktighet och i dialog med medborgare och medarbetare. Information är en envägsinsats mellan sändare och mottagare, kommunikation innebär utbyte av information där inblandade parter för en dialog och ges möjlighet att påverka. Det är viktigt att i allt informationsarbete beakta kommunikationsaspekten och underlätta dialog och delaktighet. Informationen bör vara saklig, opartisk och relevant. Den bör också vara samordnad för att minska risken för tvetydiga budskap. Den skall också vara planerad och anpassad till mottagarnas behov.

Alla som ansvarar för en verksamhet har ett ansvar att informera och kommunicera, både internt och externt. Informationsansvaret innebär att vara medveten om övergripande och verksamhetsspecifika mål och strategier.

Varje medarbetare har i praktiken en roll som informationslämnare.

Kanaler: APT, ledningsgruppsmöten, projektmöten och andra möten, kommunens intranät, kommunens hemsida, massmedia.

Socialchefen är ytterst ansvarig för förvaltningens information.

INVENTERA

Föreningars intresse att ideellt stötta och delta i samarbete om kulturverksamhet för äldre har undersökts genom enkät. Sammanlagt har 35 enkäter sänts ut. Inkomna svar är 24 st, vilket innebär en svarsfrekvens på 69 %. Därav har 8 svarande angett att de inte är intresserade av att delta i ett samarbete om kulturverksamhet för äldre i kommunen. Av de föreningar som visat intresse av ett samarbete bedriver idag samtliga utom en någon verksamhet för de äldre i Karlsborgs kommun. En uppföljningsträff med föreningar har ägt rum under våren 2008 och kompetensgruppen avser att följa upp frågan under 2009 för att få ett kontaktnät. Vid besök som gjorts vid arbetsenheter under 2008 har personalens önskemål fångats upp vilket har resulterat i olika "vardagsaktiviteter" vid enheterna.

Den sociala dokumentation som håller på att utvecklas inom vården kommer att fånga upp brukarnas önskemål och säkerställa en bättre social aktivering.

Under 2009 planeras enkät till medborgare i kommunen för att fånga upp förväntningar och önskemål.

I samband med spetsutbildningar, konferenser, föreläsningar och studiebesök har tankar och idéer gett intryck som avspeglas i den modell för kultur som här beskrivs.

GENOMFÖRA

Inledningsskedet

Kompetensgruppen inledde sitt arbete tisdagen den 28 augusti 2007 med en träff på Aspa Herrgård, då även kultur- och bibliotekschefen, coach och projektledare deltog. Syftet med träffen var att de personer som arbetar med uppdraget skulle lära känna varandra, synliggöra roller och förväntningar samt ta fram en handlingsplan för aktiviteten.

Hösten 2007 ägnades åt spetsutbildningar och studiebesök samt att ta fram en folder för Kultur i vården. Vidare planerades den inventering av föreningars intresse som genomfördes under våren 2008.

I inledningsskedet har kompetensgruppen lagt fokus på kultur som skapar en meningsfull vardag för den enskilde. Genom att stötta personal har en rad aktiviteter kunnat genomföras på olika vårdenheter. Detta arbetssätt har medfört att en "meny" har vuxit fram, som redovisas nedan. Denna "meny" visar exempel på vardagskultur och aktivering som kan genomföras på de olika enheterna.

Samtidigt har en studiecirkel om "Kultur i vården" genomförts för personal på demensenheten och arbete med informationspärmar och tänkt nätverk med kontaktpersoner har påbörjats.

Genomförda aktiviteter år 2008

- Enkät till föreningar avseende möjlighet att stötta vid insatser för äldre
- Studiecirkel för personal (8 st) vid demensenheten
- Besök av Brukshundsklubben på avdelning Udden
- Träff med föreningar som svarat på föreningsenkäten
- Inköp av 3 st grillar till avdelningar på Haganäset
- Information om Kultur i vården vid APT:n till samtliga avdelningar vid Haganäset (utom hemvård).
- Bussresa för boende Strandgården (ca 15 st), guidad rundtur i Karlsborg samt besök på Haganäset
- Bussresa för Haganäsets boende (ca 30 st), guidad rundtur i Karlsborg
- Bussresa för Träffpunkten i Udenäs till Hjo, besök i stadsparken, lunch och shopping.
- Ungdomskören Ung ton från Udenäs har uppträtt på avdelning Udden.
- Fredags-Café, veteran-disco med Ulf Pettersson från Tibro.
- Etablerat samarbete med Studieförbundet Bilda.
- Etablerat samarbete med Mediapoolen.

Under hösten 2008 pågick dessutom arbetet med förberedelser och genomförande av "Mötesplats Haganäset", där socialtjänstens verksamheter visades och möjlighet gavs till dialog mellan kommunmedborgare och anställda .

Under våren 2009 genomförs en studiecirkel riktad mot personer i ordinärt boende.

Livliga diskussioner har förts kring begreppet kultur i vården.

*Är korvgrillning kultur?
Kan man få kultur på recept?*

Meny för vardagskultur

Matlagning/ Bakning

Bingo

Gudstjänst

Korsord

Filmvisning

Teater

Kreativa lådor

Gymnastik/ promenad

Café

Trädgård

Fester

Resor

Sång och musik

Hantverksaktivitet

Symöte

Cirklar för brukare eller personal

Läsning

Personliga aktiviteter utifrån brukarens intresse

Spel

Mobil utrustning

Inköp har gjorts av projektor, filmduk, bygelgitarer m m som skall kunna användas inom hela socialtjänsten. En rutin för bokning av denna mobila utrustning håller på att tas fram. I en förlängning är målsättningen att denna rutin samt informationspärm skall kunna hanteras elektroniskt.

Är det kultur att äta semlor?

Lärande miljö

En skiss för tänkt lärmiljö/bibliotek vid Haganäset har tagits fram och presenterats i samband med Mötesplats Haganäset den 20 november 2008. Två datorer, skrivare, bord och stolar har köpts in. Den fortsatta utvecklingen sker i samarbete med Karlsborgs bibliotek och Caféverksamheten Haganäset.

Dokumentation

Dokumentation har skett regelbundet vid avstämningsträffar och aktiviteter och de olika aktiviteterna och utflykterna har fotograferats. Ett bildspel har tagits fram och visats vid Mötesplats Haganäset.

Rapport

Under våren 2009 färdigställdes denna rapport som utmynnar i ett förslag till modell för kultur som komplement till traditionellt vårdarbete i Karlsborgs kommun. Tidsplaneringen under avsnittet "Modell för kultur" gäller under förutsättning att ansökan om nya stimulansmedel beviljas år 2009. Modellen tillgodoser det behov av breddad målgrupp som framkommit i utvecklingsarbetet. Rapporten har sammanställts av socialtjänstens förvaltningssekreterare, som även fungerat som projektledare.

UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING

Uppföljning av gjorda aktiviteter och justeringar i handlingsplanen har varit ett löpande inslag i utvecklingsarbetet. Studiebesöken vid Lustgården och Malmgården samt studiecirkeln vid demensenheten har följts upp genom enkäter. Även mötesformerna för arbetsgruppen har följts upp. Under 2008 har en aktivitet riktad mot föreningar, två aktiviteter riktade mot personal, sex aktiviteter riktade mot brukare, en aktivitet riktad mot brukare/personal/medborgare genomförts, förutom informationsinsatser. Innehåll och inriktning på utvecklingsarbetet har analyserats

och förändrats efter uppföljningsmöten med ledningspersonal, bl a har modellen ändrats för att bättre kunna möta behoven hos brukare i ordinärt boende.

Slutligen vill vi peka på ett par andra intressanta utvecklingsprocesser som pågår inom kommunen, dels en utredning om att starta en kulturskola och dels ett forum i form av Sveriges Kommuner och Landstings nätverk för att utveckla strategisk samverkan med civilsamhället – den sociala ekonomin, där Karlsborgs kommun deltar.

FRAMTID

Kunskapen om och intresset för kulturens betydelse för människors hälsa har ökat de senaste åren. Det finns numera starkt vetenskapligt stöd för att det finns samband mellan kulturaktiviteter och bättre hälsa. Detta gäller både om man konsumerar kultur, till exempel går på en teaterföreställning eller lyssnar på musik, eller om man själv utövar en kulturell aktivitet, som till exempel sjunger i kör eller målar. Kulturen håller oss friska längre och ger oss dessutom en mätbart snabbare rehabilitering.

Kultur i vård och omsorg kan därför sägas utgöra ett utmärkt komplement till den medicinska vården. Människan bör ses som en helhet, vars kropp och själ måste stimuleras för att hon skall må bra. Med satsningar på kultur i vård och omsorg får vårdtagarna möjlighet till förbättrad hälsa och ökad livskvalitet samtidigt som personalen erbjuds en bättre arbetsmiljö. (Källa: www.vardalinstitutet.net).

Behovet av en satsning på kultur för ett rikare liv på äldre dar i Karlsborgs kommun bekräftas genom den undersökning som Statistiska centralbyrån genomfört år 2008 på uppdrag av socialstyrelsen inom vården och omsorgen om äldre. Syftet var att se hur brukare upplever vården och omsorgen och hur väl insatserna motsvarar deras behov. De kvalitetsfaktorer som fick lägst värden i Karlsborgs kommun var maten samt social samvaro och aktiviteter, både beträffande ordinärt boende och särskilt boende.

MODELL FÖR KULTUR

Syfte

Kultur – för ett rikare liv på äldre dar. Modellen skall ta till vara och utveckla de äldres rätt till en meningsfull vardag i gemenskap med andra. Detta skall ske genom att skapa mötesplatser för de äldre, anhöriga och besökare som bygger på tillgänglighet och valmöjlighet och genom att utveckla och förändra personalens och organisationens förhållningssätt.

Innehåll

Fyra mötesplatser skapas för de äldre, anhöriga och andra besökare i samverkan med föreningar och studieförbund. Geografiskt placeras mötesplatserna på biblioteken/träffpunkterna i Mölltorp, Udenäs, Karlsborg och Haganäset. Träffar sker minst en gång per år och mötesplats. Träffarna skall bygga på kulturella inslag och sociala aktiviteter för målgruppen.

Den kompetens som finns i kommunen skall användas och utvecklas och erfarenheter skall spridas i organisationen. Utifrån den sociala dokumentationen och en livaktig meny för vardagskultur blir livskvalitet, hälso- och livsfrågor ett levande inslag i vårdarbetet.

Organisation

Arbetet sker i fortsatt samverkan mellan socialtjänsten och kultur- & biblioteksenheten och genom ett fördjupat samarbete med anhörigsamordnare, fritidspersonal och övriga kompetensgrupper inom socialtjänsten. Det politiska uppdraget synliggörs i verksamhetsplaner och budgetplaner. Uppdrag stäms av i socialtjänstens ledningsgrupp. Kompetensgrupp Kultur i vården svarar för verkställigheten. Enhetschef fungerar som coach. Kultur- & bibliotekschefen är kontaktperson och socialtjänstens förvaltningssekreterare koordinerar arbetet.

För att förstärka betydelsen av kulturella inslag i vårdarbetet skall i önskvärda kvalifikationer för omvårdnadspersonal i fortsättningen ingå intresse för kultur och aktiviteter i ett brett perspektiv.

Tidsplanering

ÅR 1

- ▶ Tidigare inventering till föreningar följs upp.
- ▶ Mötesplatser skapas vid biblioteken/träffpunkterna i Mölltorp, Udenäs, Karlsborg och Haganäset i samverkan med föreningar och studieförbund.
- ▶ Workshops genomförs för att presentera mobil utrustning samt stimulera intresset för att genomföra vardagsaktiviteter i vårdarbetet.
- ▶ Utbildning i att hantera bygelgitarrer.
- ▶ Kreativa lådor färdigställs. Ca 10 lådor, t ex årstidslådor, vykort, blommor, kläder.
- ▶ Den lärande miljön utvecklas i samarbete med Karlsborgs bibliotek och Caféverksamheten Haganäset.
- ▶ Ta fram former för fördjupat samarbete med anhörigsamordnare, fritidspersonal och övriga kompetensgrupper inom socialtjänsten.
- ▶ Enkät till medborgare i kommunen för att fånga upp förväntningar och önskemål.

ÅR 2

- ▶ Utvärdera och utveckla mötesplatserna och den lärande miljön.
- ▶ Färdigställa informationspärmar. .
- ▶ Workshops genomförs för att presentera mobil utrustning samt stimulera intresset för att genomföra vardagsaktiviteter i vårdarbetet.
- ▶ Använda och utveckla den kompetens som finns i kommunen (t ex studiecirklar, workshops).
- ▶ Etablera samarbete med anhörigsamordnare, fritidspersonal och övriga kompetensgrupper inom socialtjänsten.
- ▶ Sprida erfarenheter i organisationen.

Inriktning/Målsättning

De nationella målen för äldrepolitiken är att äldre skall kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag. Äldre skall kunna åldras i trygghet med bibehållet oberoende, bemötas med respekt samt ha tillgång till god vård och omsorg.

De nationella målen för handikappolitiken är en samhällsgemenskap med mångfald som grund, att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet samt jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.

Inriktningen för samverkansarbetet "Kultur för seniorer" i Karlsborgs kommun är att erbjuda en mångfald av kulturella verksamheter och sociala aktiviteter, utifrån förutsättningen att

- kultur är en viktig hälsofaktor, som ger vårdtagarna möjlighet till förbättrad hälsa och ökad livskvalitet samtidigt som personalen erbjuds en bättre arbetsmiljö
- kultur innebär förebyggande friskvård för en åldrande befolkning
- insikt om kulturens betydelse ökar förståelsen för åldrandet

BRA LÄNKAR

Vårdalinstitutet. www.vardalinstitutet.net. Besök gärna det tematiska rummet Kultur i vård och omsorg.

SR Minnen. www.sr.se//mall/index.asp?ProgramID=1602. Via Sveriges Radios hemsida kan du komma åt gamla radioinspelningar av olika slag. Radiopärlor från åtta decennier.

Kultur i vården – Region Skåne. www.skane.se/templates/Page.aspx?id=56835.

Kultur för seniorer i Umeå kommun. www.umea.se >Kultur & Fritid >Kultur>Seniorer

Kultur för seniorer i Karlsborgs kommun. www.karlsborg.se/kulturforsejorier